

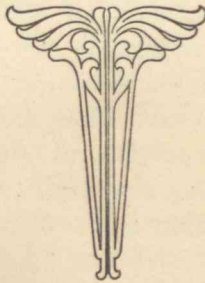
Külön lenyomat a Szegedi Híradó
1911 nov. 26—dec. 7-i számaiból

A SZEGEDI EGYETEM

IRTA:

SZABÓ LÁSZLÓ DR.

SZEGED,
ENDRÉNYI IMRE KÖNYVNYOMDÁJA

0135781

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000680741

Uj taktika. — A debreceni, pozsonyi és kassai egyetem jelentősége. — Miért győzött Debrecen és Pozsony? — Konkrét tervek szükségessége. — Mit kell előbb tisztázni?

A harmadik egyetem kérdése eldőlt, sőt a negyediké is: Debrecen és Pozsony kétségtelenül megelőzte Szegedet. Sőt egyelőre nincs semmi biztosíték arra nézve se, hogy nem fogja-e még Kassa is megelőzni?

Kezdetől fogva *taktikai hiba* volt Szeged város részéről, hogy a *harmadik egyetemért* versenyzett s ezzel szükségképpen vetélytársakat támasztott magával szemben, a helyett, hogy csupán a *szegedi egyetem* megteremtését tűzte volna ki maga elé okvetetlenül elérendő célul. A vetélytársak élelmesebbek és szerencsésebbek voltak. De éppen nem bizonyos, hogy szintén áhítoztak volna egyetemre, ha nem azzal a céllal indult volna meg a mozgalom, hogy *az állam adjon egyetemet Szegednek*, hanem azt hangzottuk volna, hogy *Szeged egyetemet akar teremteni*, — segítse ebben az állam. Így Szeged alkalmasint egyedül maradt volna a versenyterem.

Nem célunk semmiféle rekrimináció, — de meg kell vallanunk, hogy vereséget

szenvedtünk. A vereség után pedig okosan nem tehetünk egyebet, mint hogy vagy lemondunk a küzdelemnek tárgyáról, vagy pedig levonva a vereségből a tanulságokat, igyekezünk azokat a további küzdelemben minél hasznosabban értékesíteni.

Még elképzelni sem lehet, hogy Szeged az egyetemről, melyért annyi áldozatra volt hajlandó és mely őt kétségbevonhatatlanul megilleti, valaha lemondjon. Sőt nem érheti be Szeged még a politikában oly gyakori „jogfenntartással“ se, mert egy lelkesedéssel folytatott küzdelmet abbahagyni, felfüggeszteni, jégre tenni nem lehet, hacsak ki nem akarjuk végezni.

Tovább kell tehát folytatni a küzdelmet, iankadatlan erővel, még több mozgékony-sággal, és — jobb taktikával, minden anyagi és erkölcsi erőnek teljes érvényesítésével.

Ne csüggyessen el bennünket, hogy Debrecen és Pozsony, vagy talán még Kassa is előbb kap egyetemet, hanem ellenkezőleg, örvendjünk neki. Végre is első sorban magyarok vagyunk és csak másod sorban szegediek és arra a kérdésre, hogy szüksége van-e a magyar nemzetnek egyetemre Debrecenben, Pozsonyban és Kassán, — nem felelhetünk nemmel. Hadd legyen egyeteme Debrecennek, — megérdemli. A kulturára jó hatással lesz, ha protestáns szellem fogja egész működését át-

járni. A szellemi erők minél teljesebb kifejlődése szempontjából kívánatos ez is. A pozsonyi egyetemnek is óriási hivatása van, melyről eddig még nem is beszéltek: tanárainak működésére Bécsnek közelléte igen jó hatással lesz; a pozsonyi egyetem tanára kénytelen lesz konkurrálni Béccsel. Nagy kár, hogy a budapestiek nem kelnek tudományos versenyre Béccsel. Ezért hallunk annyit panaszt, hogy a budapesti tanárok egy része csak vizsgáztat és előad, de könyveket nem ír, szaktudományát előbbre nem viszi. Igaz, hogy ezt a verseny hiányán kívül a hallgatók túlnagy száma is okozza, de ahol közvetlenül a szomszédban van egy elsőrangú egyetem, ott a tanárnak teljesen a katedra mögé való visszahúzódása már lehetetlen. A kassai egyetem pedig tulajdonképpen meg is van, mert működését csak felfüggesztették, de meg nem szüntették; a kassai jogakadémia egyenes jogutóda a kassai egyetemnek, csak egy tolvonás kell, hogy visszahelyeztessék régi jogaiba és hogy visszakapja régi nevét.

De mindezek az igen tiszteletre méltó törekvések *nem érintik* a szegedi egyetem ügyét.

Mert a szegedi egyetemre nem Szegednek van szüksége, hanem egy nagy területnek, melynek már igen nagy az intelligenciája, szellemi szükséglete és amelynek

legnagyobb, legintelligensebb városa és természetes gócpontja Szeged.

Feltéve, hogy Debrecenen, Pozsonyon és Kassán kívül egyetemet kapna még Máramarossziget, Sárospatak, Eperjes, Pápa és Sopron, *vagy akár Piripócs*, — a szegedi egyetem még akkor is természetes szükséglete volna a nagy magyar alföldnek és az egész Déi-Magyarországnak. Ezt nem vonhatja kétségbe senki.

Tisztán csak erre az alapra kell helyezkedni, mert csak ezen az alapon lehet minden fenntartás nélkül elismertetni, hogy a szegedi egyetemnek morális jogosultsága van. Ezen az alapon egyszerre megszűnik az a kérdés, hogy *kell-e* Szegeden egyetem, hanem már csak azzal a kérdéssel kell foglalkozni, hogy *lehet-e* Szegeden egyetemet szervezni és fenntartani? És *amely időpontban kétségtelenül kiderül, hogy igenis lehet: már meg is van a szegedi egyetem.*

Az egyetemért való küzdelemben nem a memorandum és nem a deputáció a lényeges — amint ezt a közelmúlt fényesen igazolta. Szeged megtett bizonyára mindent, amit jónak látott (s ezért a legnagyobb elismerésre méltán számot tarthat,) — de nem látott mindent; csak a nagy cél lebegett szemei előtt, melyet el akart érni, de nem igen nézte az utakat, az alkalmatosságokat és az eszközöket és ezért clőzték meg. Szeged vitte a maga

lelkesedését és értékes igéreteit — de mások már vitték a *kész plánumokat*. Debrecen egyre-másra szervezte, bár minimális költséggel, de annál több előrelátással, a katedrákat. Pozsony építette a klinikákat, s ezzel mindkettő olyan *kész helyzetet* teremtett, hogy mellőzésük egyszerűen lehetetlenség volt. Szeged az egyetemért való küzdelemben lelkesedés és áldozatkész ség tekintetében legelül járt, — de minden egyebet rá bízott az államra, a magas miniszteriumra.

Igy nem lehetett a szegedi egyetemet megteremteni.

Ha ellenben Szeged *konkrét ajánlattal* áll elő, hogy ilyen meg ilyen egyetemet akar állítani, ezzel meg ezzel a speciális célzattal, s e célzatnak megfelelő szervezettel, a megvalósításhoz pedig a szükséges szellemi és anyagi erőket így meg így akarja biztosítani, — akkor az ajánlatát se elutasítani, se a jobb időkre való utalással félretenni nem lehet, — *nem képzelhető kormány és parlament, mely egy konkrét ajánlatot ne honcrálna*.

Akinek csak volt dolga valaha kormányval, nemcsak nálunk Magyarországon, de bárhol a világon, tapasztalhatta, hogy egy kormányval csak oly dolgot lehet megcsinálni, amelyben van valamely tárgyalásra alkalmas alap, szubstrátum. Mert ha egy kormány elvben helyesel va-

lamit, (s a szegedi egyetemet elvben minden kormány helyeselte,) akkor már csak a kivitel, a *megvalósítás módozatai* fölött lehet nézeteltérés. Szeged ellenben megmaradt az elv mellett (t. i. hogy legyen Szegeden egyetem,) de a kivitel módozataival nem állott elő. Így akárhány deputációt vezetett is akárhány miniszter elé Lázár György dr, aki annyi éjszakáját nappallá tette a szegedi egyetem érdekében és aki már eddig is bőven rászolgált, hogy szobra ott álljon a szegedi egyetem aulájában, — mindig meg volt bizonyos harmónia az ő beszéde és a mindenkori miniszter válasza között, de a kivitel módozatainak megbeszéléséig nem jutottak el sohasem.

Mi a következő cikkelyekben már egy szót sem vesztegetünk arra, hogy kell-e Szegeden egyetem, mert nem is mondotta soha senki, hogy nem kell. Ellenben megkíséreljük kimutatni, hogy *lehet*, még pedig aránylag rövid idő alatt lehet Szegeden egyetemet állítani és *kell* is állítani, ha Szeged valóban akarja.

Hogy pedig teljesen megértsük egymást, beszéljünk végre arról is, hogy mi is az az egyetem, mi kell ahhoz, hogy egy egyetem ne csak létrejöjjön és ekszisztáljon, de prosperáljon is, — mibe kerülnek és milyen fölszerelést igényelnek manapság a szegedihez hasonló méretű egyetemek, hogyan lehet mindehhez az anyagi

feltételeket biztosítani és hogyan lehet a szükséges *szellemi erőket* megszerezni? Mert egy egyetemhez nemcsak pénz, pénz és pénz, hanem tudományos erő is kell, melyet nem lehet egy ily kis nemzetnél bármely utcasarkon és bármely órában összegyűjteni.

Az egyetem lényege. — Az egyetem és az állam. — A kvalifikáció. — Gazdag és szegény egyetemek. — A tudomány egyetemessége. — Az egyetem állami jellege.

Mi az egyetem? Oly főiskola, melynek az a célja, hogy hallgatóit választott szakmájukban az önálló tudományos munkálkodásra előkészítse és képessé tegye.

Általában nem ezt értik egyetem alatt, de hogy mit értenek alatta nálunk ez idő szerint, az nem döntő szempont. Mert e tekintetben az egyéni nézetek a kulturális viszonyok változtával módosulnak, de változnak magának az egyénnek kulturális emelkedésével is. Vannak országok és vannak kormányok, ahol és amelyek élénken tiltakoznak az ellen, hogy az egyetem tisztán csak a tudománynak a csarnoka legyen. Nálunk is voltak már kormányok, sőt sajnos, alkalmasint még lesznek is, melyek nem a szabad tudományos munkálkodást tartják az egyetemen a leglényesebbnek, hanem azt akarják, hogy az egyetem első sorban az állam nagy gépezetének egyik kereke legyen, egy nagy műhely, melynek nem holmi ideális célja van, hanem amelynek főfeladata: átlag jó prókátorokat, hivatalnokokat, tanárokat és orvosokat szolgáltatni a nemzetnek. Ez

a felfogás azonban muló jelenség és csak helyi jelenség, melynek eltüntével ismét érvényesül az a tisztultabb álláspont, hogy az egyetem nem diploma-gyár, hanem a szabad tudományos munkásságnak csarnoka, melyben a jártasok (a tanítók) megtanítják a tudományos munkára a járatanokat (a hallgatókat.) Ha ilyen álláspontra helyezkedik egy egyetem, akkor van tekintélye a tudósok köztársaságában, — fenntartás nélkül el van ismerve egyetemnek, tekintet nélkül eszközeinek fogyatékosabb vagy gazdagabb voltára — és magában hordja a fejlődésnek életképes csiráit.

Az egyetemen a tudományos munkálkodás a fő, a képzettségnek a megadása. Hogy azután ez a képzettség bizonyos hivatalokra vagy bizonyos foglalkozásokra formailag is kvalifikációt nyújt, az szintén értékes dolog, de az egyetem szempontjából már csak másodrendű jelenség. Hogy ezt a tudományos világban általánosan elfogadott igazságot példával illusztráljuk: az egyetem megtanítja a jogi tudományokra, vagy pl. a históriára és a pedagógiára hallgatóját, — kizárólag csak azért, hogy a hallgató tudja a jogot, illetőleg a históriát és a pedagógiát; ha azután az állam azt mondja, hogy „mivel te az egyetemen jól megtanultad a jogot, lehetsz miniszteri fogalmazó, vagy joggya-

kornok, --- te pedig, mivel az egyetemen jól megtanultad a históriát és a pedagógiát, — lehetsz tanár“, — az már az állam dolga és nem az egyetemé, az már az adminisztráció dolga és nem a tudományé.

Ezt a megkülönböztetést nem szőrszálhasogatás kedvéért végezzük itt, hanem azért, hogy teljesen tisztázzuk a fogalmakat. Ne törjük a fejünket egy oly egyetemen, mely az általános (de téves) vélemény szerint tipusa az egyetemnek, hanem olyan főiskola lebegjen a szemünk előtt, mely a dolgok lényegét kereső és nem koronkint változó, tudományos felfogás szerint megfelel a *tudomány-egyetem* fogalmának.

Mert csak így állapíthatjuk meg egy alapítandó új egyetemnek az igazi szükségleteit, — egyszerű másolás és utánzás helyett így alkothatunk életre és versenyre képes, általánosan elismert tudományos értékkel, tekintélylyel bíró főiskolát. Az egyszerű utánzás mindig csak látszólag a legkönnyebb és legolcsóbb eljárás. Mert nincs oly gazdag egyetem, melynek sok hiányossága ne volna és nincs olyan szegény egyetem, melyen sok felesleges dolog ne volna. Egy egyetemen nem az a legfőbb dolog, hogy legyen sok pénz, dus felszerelés és sok professzor, hanem az, hogy legyen tudományos szellem, legyenek világos, szabad elmék, a tudományért

lelkesedő szivek, mert ezek alkotnak, ezek végeznek eredményes munkát. Ezek az erkölcsi értékek az első sorban fontosak, ezekre kell legfőképpen tekintettel lenni és akkor sok dolog, mely a zsebeink tartalmának számbavételekor lehetetlenségnek látszott, — valóra fog válni. Nem kell messze mennünk, csak a szomszédba: a német egyetemek közül nem a legnagyobbak és leggazdagabbak a legtekintélyesebbek, hanem a szegényebb egyetemek átlag jobbak, mint a gazdagok.

Mert a tudományos munka, amit végeznek, intenzivebb és eredményesebb. A tudományos munkában egyáltalán nem válik be a gyári üzem.

Számba kell venni azokat a szellemi erőket és anyagi eszközöket, melyek egy tudomány-egyetem életrekeltéséhez, fenntartásához és fejlesztésének biztosításához szükségesek és ezeknek a biztosítása után gondosan el kell távolítani mindent, ami ballaszt és meg kell tenni az óvó-intézkedést minden ellen, ami a szabad, tudományos munkálkodást békóba verheti.

Nehogy úgy járjunk, mint a kolozsváriak, akik még ma is horribilis hiányokról panaszkodhatnak és akik csak évek múlva vették észre, hogy nekik az állam egyetemet nyitott, a nélkül, hogy az egyetemet *megalapította volna*. (1874-ben panasolta ezt rektori beszédében néhai Finály Henrik.)

Az egyetem szó azt jelenti, hogy ebben a főiskolában a tudományok *egyetemét* adják elő. De azon már túl vagyunk, hogy az egyetemtől megkívánjuk mindannak az előadását, amit egyáltalán tudni lehet, mert hiszen az emberi tudásnak határai már annyira tágultak, hogy erre ezer professzor sem volna elegendő. A tudomány *egyetemességét* ma már csak abban a tekintetben követelhetjük, hogy azokban a főbb szakmákban, melyekre működését kiterjeszti, *az illető szakmák tudományának egyetemességét* művelje a főiskola. Nem a fakultások száma a lényeg, hanem az, hogy az egyes fakultásokban képviselve legyenek az egymással szervesen összefüggő összes tudományok. Hogy azután az egyetemnek három fakultása van-e, vagy hat, ez a körülmény az illető főiskolának egyetemi jellegére már nincsen befolyással. E tekintetben számbeli megkötöttségből az egyetemek, mint látni fogjuk, már megszabadultak, s a fakultások számát illetőleg már a legnagyobb változatosság uralkodik még a legtekintélyesebb egyetemek között is. A rendelkezésére álló szellemi és anyagi erők mennyisége és a szükséglet szab e tekintetben határokat.

A közvélemény Magyarországon ez idő szerint *az állami egyetemek* mellett nyilatkozik meg. Kétségtelenül legfőképpen a fenntartás költségei miatt, — másodsorban politikai okokból. Mi is az állami egye-

tem mellett foglalunk állást, de nem a költségek és nem a politika, hanem a tudomány szabadsága érdekében. Tagadhatatlan, hogy veszélyeket rejt magában az állami jelleg is, de ezeket jó autonómiával el lehet háritani. A tudományos munkálkodás éppen olyan kevésbé adminisztrálható, mint pl. a drámairás, — ha az állami hatalom munkája közben dirigálja, vagy dirigálni akarja a tudóst vagy a költőt, feltétlenül csak ront a munkán, s az állami hatalom kezelőiben időnkint megvan a tendencia arra, hogy adminisztrálni akarja a tudományt is. A multból erre sok olyan példát lehetne idézni, amelyen ma már csak mosolygunk, de amire az állami adminisztráció annak idején igen nagy súlyt helyezett — és hogy a jövőben nem nyilatkoznak-e meg egykor hasonló törekvések: senki sem tudhatja. Ezért fontos az autonómia, — a tanárok alkalmazásától kezdve a hallgatók tanulási szabadságának védelméig mindenben. A mi sajátos viszonyaink között ugy a felekezeti, mint a municipális élet kevésbé alkalmas a tudomány autonómiájának biztosítására, mint maga az állam; a tudományos munka két legnagyobb veszedelmét: a protekciót és az esetleges üldözést még az állami hatalom részéről várjuk a legkevésbé. Ezért kell az egyetemnek az állami cimer védelme alatt állania — és nem a költségek miatt.

Drága és olcsó egyetemek, — 89 európai egyetem évi kiadása. — Legdrágább a budapesti egyetem. — Jéna és Szeged.

A szegedi egyetem kérdésénél nagy fontossága van a költségeknek és azok fedezetének. És mégis, az egész egyetemi vitában erről beszéltek a legkevesebbet. Minden habozásnak és minden kétkedésnek az volt a forrása, hogy nemcsak a budapesti, de már a kolozsvári egyetem is óriási összegbe kerül, pedig nemcsak a kolozsvári, hanem még a budapesti egyetemen is hiányzó katedrákról és hiányos felszerelésekről beszélnek, — hozzátesszük, hogy teljes joggal.

A helyzet az, hogy a klinikák költségeit számba se véve, a *budapesti* egyetem szükséglete az 1912. évre 3,409.549 korona, a *kolozsvári* egyetemé pedig 1,988.802 korona. Ijesztően nagy számok ezek, az igaz, de csak azokat ijesztik meg, akik egy új egyetemet nem is tudnak másként elképzelni, mint úgy, hogy az új egyetem a budapestinek, vagy a kolozsvárinak egyszerű utánzata legyen.

De a budapesti és a kolozsvári egyetemen kivüli más egyetemek is vannak a

világon, még pedig elég jó egyetemek és ezeknek a nagyrésze sokkal olcsóbb, mint akár a budapesti, akár a kolozsvári tudomány-egyetem. Ezeknek az olcsóbb egyetemeknek a tudományos értéke azonban akárhány esetben nem kisebb, mint a budapesti vagy kolozsvári egyetemnek különben Európa-szerte elismert értéke és tekintélye.

Mindenképpen helyénvalónak tartjuk, hogy egy kis szemlét tartsunk az európai egyetemek fölött, a költségek tekintetében, — meliőzvé az angol egyetemeket, melyeknél a kollégiumi rendszer miatt lehetetlen kiszámítani a költségek összességét. (Megjegyezzük, hogy az itt következő kimutatásban az egyetem székhelye után, zárójelek között levő szám a rendes hallgatók számát, az összeg pedig az egyetem összes kiadásait jelenti.)

Egyetemek évi kiadásai:

Aix (1223)	90.980 frank.
Amsterdam (962)	454.450 hollandi forint.
Angers (129)	79.800 frank.
Athén (2799)	684.380 frank.
Barcelona (1900)	660.000 frank.
Basel (621)	413.309 frank.
Belgrád (944)	489.420 frank.
Berlin (7709)	4.140.269 márka.
Bern (2136)	880.000 frank.
Besançon (327)	379.600 frank.
Bologna (2000)	1.300.000 frank.
Bonn (3447)	1.652.926 márka.

Bordeaux (2496) 260.890 frank.
 Boroszló (2015) 1,888.501 márka.
 Budapest (6974) 3,409.549 korona.
 Bukarest (4280) 1,492.332 frank.
 Caen (908) 577.800 frank.
 Cagliari (218) 326.000 frank.
 Catania (1160) 588.000 frank.
 Charkow (4295) 488.000 rubel.
 Christiania (1500) 908.696 korona.
 Clermont-Ferrand (293) 376.000 frank.
 Coimbra (2900) 147.000 frank.
 Dorpat (2984) 400.000 rubel.
 Freiburg, Baden (1927) 1,010.400 márka.
 Genf (1569) 678.162 frank.
 Gent (1056) 1,282.924 frank.
 Genua (1325) 498.000 frank.
 Giessen (1213) 1,426.000 márka.
 Göttingen (2014) 1,589.207 márka.
 Grác (1827) 1,366.165 korona.
 Greiswald (972) 1,213.984 márka.
 Grenoble (896) 681.000 frank.
 Groningen (484) 897.611 hollandi forint.
 Halle (2380) 1,835.559 márka.
 Heidelberg (2189) 1,207.500 márka.
 Helsingfors (2337) 1,913.200 frank.
 Innsbruck (1116) 1,179.390 korona.
 Jassy (900) 429.124 frank.
 Jena (1747) 633.500 márka.
 Kazan (2868) 823.941 rubel.
 Kiel (1490) 1.584.644 márka.
 Kolozsvár (2040) 1,988.802 korona.
 Königsberg (1286) 1,448.590 márka.
 Kopenhága (2000) 981.000 korona.
 Krakó (2797) 1,100.000 korona.
 Lemberg (3756) 1,248.221 korona.
 Lipcse (4100) 3,610.077 márka.
 Lille (1621) 1,148.000 frank.

Lund (922) 3,228.243 korona.
 Lüttich 1,391.000 frank.
 Lyon (2816) 1,036.050 frank.
 Macerata (478) 60.000 frank.
 Madrid (5145) 945.805 frank.
 Marburg (2015) 1,168.123 márka.
 Modena (476) 385.000 frank.
 Moszkva 2,724.407 rubel.
 Münster (1777) 507.498 márka.
 Nancy (1841) 1,257.000 frank.
 Nápoly (6602) 928.316 frank.
 Odessa (2882) 560.000 rubel.
 Oviedo (900) 100.000 frank.
 Padua (1284) 886.622 frank.
 Palermo (1324) 693.691 frank.
 Párizs (16935) 6,342.000 frank.
 Parma (663) 362.335 frank.
 Pavia (1627) 581.878 frank.
 Perugia (350) 295.470 frank.
 Pétervár (10364) 736.000 rubel.
 Pisa (1167) 676.651 frank.
 Poitiers (973) 240.000 frank.
 Prága, német (1474) 1,741.000 korona.
 Prága, cseh (3449) 1,920.000 korona.
 Róma (3440) 998.000 frank.
 Rostock (691) 964.275 márka.
 Salamanca (1200) 165.170 frank.
 Siena (235) 344.810 frank.
 Szófia (725) 464.150 frank.
 Stockholm (287) 233.874 korona.
 Straszburg (1927) 1,409.260 márka.
 Toulouse (2620) 298.571 frank.
 Tübinga (1891) 1,311.382 márka.
 Turin (2459) 925.700 frank.
 Upsala (1765) 1,296.190 korona.
 Utrecht (979) 512.520 hollandi forint.
 Varsó (1400) 550.500 rubel.

Würzburg (1354) 1,115.115 márka.

Zágráb (1465) 515.230 korona.

Zürich (1470) 734.721 frank.

Ez a kimutatásunk, megvalljuk, nem teljes, mert Angliát nem számítva, az európai kontinensnek csak 89 egyetemére szorítkozik és nincs felsorolva 18 egyetem, (nevezetesen Bécs, Csernovic, Dijon, Erlangen, a svájci Freiburg, Granada, Kiev, Lausanne, Leiden, Löwen, Montpelier, München, Rennes, Sassari, Sevilla, Valencia, Valadolid és Zaragoza), melynek legújabb költségvetési adataival nem rendelkezünk. De már 89 európai egyetem költségvetéséből is megállapíthatjuk, hogy az európai nemzetek egyetemei anyagi dotáció dolgában elmaradnak, még pedig jórészt messze elmaradnak a magyarországi egyetemek mögött. Valamennyi európai egyetem közül csak háromnak a költségvetése haladja meg a budapesti egyetemét: a lipcseié, a berlini és a párizsié. De ez is csak látszat. Mert ha a lipcsei, berlini és párizsi egyetemek költségeiből levonjuk a klinikák költségeit, akkor azt látjuk, hogy a budapesti egyetem Európa legdrágább egyeteme. Ezt nem panaszképpen, hanem azért mondjuk, mert dicsekedhetünk vele.

Meg kell még említenünk, hogy a kimutatásunkban szereplő 89 egyetem között vannak, amelyek erdészeti, gazdasági és állatorvosi fakultással is el vannak lát-

va, holott nálunk külön erdészeti, gazdasági és állatorvosi főiskola van.

Ezek szerint akkor, amikor egy új egyetemnek a költségeit kezdjük számítani, nem szabad visszariadnunk attól, hogy mily óriási összegbe kerül a budapesti egyetem.

A német egyetemek közül világhírű pl. a jenai. Miért volna mi reánk nézve szégyen, ha mi Szegeden csak (!) olyan egyetemet állítanánk, mint a jenai? Ennek évi költsége 633.500 márka, azaz 761.200 korona. A szegedi egyetemnek saját jövedelmét 261.200 koronára számítva, a szegedi egyetem, ha mindjárt kezdetben oly nagy és oly kifejezett volna, mint a jenai, fél millió korona volna az évi szükséglete, — azaz csak egy hetedrésze a budapesti egyetem szükségletének. Sietünk kijelenteni, hogy *számításunknak nem ez az alapja*, — ezt a példát csak annak igazolására hoztuk fel, hogy nem szükséges mindjárt igen nagy, szinte csillagászati számokra gondolni, ha arról van szó, hogy tulajdonképpen mennyibe is kerülne Magyarországon egy új egyetem?

A theologiai fakultások ügye. — A római katolikus papok tudományos képzése. — Közös szeminárium Szegeden. — A szerzetes rendek. — A stallum litterariumok és a javadalmas apátságok. — A pápa. — A római katolikus theologiai fakultás költségei.

Ha a szegedi egyetem költségeit illetőleg bár csak hozzávetőleges számítást is akarunk végezni, legelőször azt kell megállapítanunk, hogy hány fakultása legyen az új egyetemnek? A fakultások száma nem lényeges, hanem az a fontos, hogy egy-egy fakultás a körébe tartozó tudományokat hogyan kultiválja? Van egy fakultásos egyetem is, melytől az egyetemi rangot nem lehet elvitatni és vannak hat fakultásos egyetemek is, melyek tudományos szempontból nem sokat érnek. A *lehetőség* és a *célszerűség* szempontjából kell tehát a fakultások számát tárgyalni.

Az „ecclesia praecedit“ elvénél fogva foglalkozzunk legelőször is a *theologiai fakultás* kérdésével.

Budapesten van róm. kath. theologiai fakultás, Debrecenben bizonyosan lesz ev. ref. fakultás, Pozsonyban pedig valószínűleg lesz ág. ev. theologiai fakultás. (Ez utóbbi még nincs végleg eldöntve.)

A szegedi egyetemmel kapcsolatban

szóba kerülhet egy róm. kath. és egy gör. ke! theol6giai fakultás 6gye.

Ami a r6m. kath. theologiai fakult6s 6gy6t illeti: az egyh6z-nak ink6bb van sz6k-s6ge egy uj theol6giai fakult6sra, mint ma-g6nak az egyetemnek. A r6m. kath. egy-h6z-nak, ha meg akarja tartani mai pozi-ci6j6t a k6zel j6v6-nek nagy megpr6b6l-t6saiban, felt6tlen6l nagy sz6k-s6ge van tudom6nyosan k6pzett papokra. A r6m. kath. papk6pz6s ma nincsen olyan magas szintvonalon, mint ahogyan azt az egyh6z-nak gazdags6ga megengedn6. A mai rend-szernek legnagyobb hib6ja az, hogy a the-ologiai tan6rs6g — igen ritka kiv6tellel — 6tmeneti 6llapot; ha m6g a leggazdagabb egyh6zmegy6ben is 600—800 forint 6vi fizet6st adnak egy theologiai tan6r-nak, ter-m6szetes, hogy csak igen kiv6teles egy6ni-s6gek szentelik egész 6let6ket a theologiai tudom6nyoknak, s a nagy t6bbs6g ha tal6n nem is 6r6mest, de v6g6l m6gis csak fel-cser6li a tan6ri kathedr6t egy falusi pa-rochia nyugalm6val. A falusi 6let pedig a tudom6nyok m6vel6s6re nem nagyon al-kalmas. Az 6sszes papnevel6 int6zeteknek kell6 szintvonalra emel6se sokkal t6bbe k6-r6lne, mint m6g egy theologiai fakult6s-nak a szervez6se, — de nem is volna egészen c6lravezet6. Ugyanis nem csupa kiv6l6 te-hets6g6 ember megy a papi p6ly6ra, s6t mondhatn6k, hogy a tulnyom6 t6bbs6g na-

gyon is közepes tehetségű és nem alkalmas arra, hogy egyetemi kiképzésben részesüljön. A nagy többségnek elég az a kiképzés, melyet a szemináriumban szerezhet, de az egyház szempontjából értékesebb az a kisebbség, melyben megvan a kellő tehetség és a kellő ambíció, de amely nem részesülhet egyetemi kiképzésben, mert a budapesti központi szemináriumban nincs elég alapítványi hely.

A szegedi egyetem theologiai fakultása szintén egy közös szemináriummal lenne kapcsolatos, amelybe minden egyházmegye a nagysága szerint 3—8 theologiai hallgatót küldhetne, — hozzájárulásának arányában. Mert az összes egyházmegyék között arányosan felosztva, egy-egy püspökre és káptalanra aránylag nem nagy összeg esnék se a szeminárium, se a theologiai fakultás költségeiből. A szeminárium építési és berendezési költségeire igénybevehető volna akármelyik egyházmegye alapítványi pénztára, — itt lehetne a legolcsóbb amortizációs kölcsönt kapni.

Azonban . . . csaknem bizonyos, hogy egy ily terv megvalósításához a püspöki kar nem járulna hozzá. Nem lehet igénybe venni a szerzetes rendeket sem; mert csak három gazdag szerzet van: a bencés, a premontrei és a zirci; az elsőnek kitűnő főiskolája van Pannonhalmán, a másodiknak és harmadiknak saját főisko-

lája Budapesten. A kegyes tanítórendnek, a rendtagok nagy számához képest — minimális vagyona van Somogy- és Zalamegyében. A sz. Ferenc-rend és a minorita-rend, amely még számba jöhetne, szintén szegény és legfőlebb annyiban volna érdekelve a szegedi egyetem ügyében, hogy theologusait alkalmasint a szegedi rendházban neveltetné és az egyetemre járathatná.

Hogyan lehetne tehát megoldani a költségek kérdését? Ugy, hogyha a nagyváradai káptalan stallum litterarium-ait s a javadalmas apátságokat és prépostságokat biztosítanák a budapesti egyetem theologiai tanárai részére, ezeknek fizetést nem adnak, hanem az így felszabaduló fizetéseket a szegedi theologiai fakultás költségeire fordítják.

Ehhez semmi egyéb nem kell, mint jóakarat; egyházjogi akadály nincsen, mert mindezeket a javadalmakat a király a vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatára teljesen szabadon adományozza. Nem kell egyéb, mint hogy a miniszter esetről-esetre azt terjessze kineveztetésre a felség elé, aki a megüresedő kathedrát be fogja tölteni. Ez nem is új dolog, — hogy csak egy példát említsünk: a debreceni róm. kath. plébános mindig nagyváradai kanonok is; miért ne lehetne egy kanonoki stallumot egy egyetemi tanár ré-

szére biztosítani *éppen így*? És ha egy részére lehet: miért ne lehetne nyolc részére? Nem okvetlenül szükséges, hogy egy tábori püspök, aki ugyis tábornoki fizetést kap, egyszersmind nagyváradi kanonok is legyen. Ezeket a stallumokat különben sem katonai, hanem irodalmi és tudományos érdemek jutalmazására alapították.

Különben, mint már említettük, a theologiai fakultásra nem az egyetemnek, hanem az egyháznak van szüksége. Száznál több európai egyetem közül csak tizenhatnak van róm. kath. theologiai fakultása. Mindig így volt ez, — még a reformációt megelőző korban is az egyetemeknek csak harmadrésze volt theologiai fakultással kapcsolatban. A középkori egyetemek korántsem voltak valami nagy egyházi befolyás alatt és e miatt a pápák a helyett, hogy megkönnyítették volna, csak megnehezítették a theologiai fakultások alapítását. Itáliában és Franciaországban azokon az egyetemeken, melyeket a pápák alapítottak, nem voltak theologiai fakultások. Mikor a bécsi egyetemet alapították, a pápa feltétlenül kikötötte, hogy nem szabad theologiai fakultást nyitni; hasonló kikötéssel létesült Magyarországon is a pécsi egyetem. Ennek nem az volt az oka, mintha a pápák ellenségei lettek volna a tudományos kiképzésnek, hanem az, hogy ezt a kiképzést teljesen a maguk kezében akar-

ták tartani, egyedül maguk akarták szabályozni. A theologiai fakultások pedig igyekeztek lehetőleg függetleníteni magukat az egyháztól. A theologiai tanárok különben nem is voltak mindnyájan papok, sőt még nők is tartottak theologiai előadásokat.

Ma a római katolikus egyházban külön jogszabályok vannak a theologiai fakultásokra, a theologiai tanárookra és doktorokra nézve, amennyiben ezek különleges kötelezettségekkel is bírnak és különleges jogokat is élveznek. Ennél fogva egy róm. kath. theologiai fakultás alapításához az állami hatalom jóváhagyásán kívül a pápa jóváhagyása is szükséges. Nem kétséges, hogy a pápa ezt a jóváhagyást a mai viszonyok között szives-örömetst megadná.

Csak a költségeken mulik a dolog, amelyeknek folyósítása az állam bevételeiből ez idő szerint *abszolúte nem remélhető*. Ennélfogva a róm. kath. theologiai fakultást,

1. ha csak a püspöki kar nem viseli a költségeket, vagy

2. ha a stallum litterariumok és a javadalmas apátságok nem biztosítatnak a theologiai fakultások részére, (amivel a legkiválóbb tudósokat végleg lehetne biztosítani az egyetemek részére),

— teljesen ki kell kapcsolni minden kombinációból.

Lehet erre vonatkozólag terveket készíteni és azokat az illetékes fórumok elé terjeszteni, — lehet a püspöki karhoz a theologiai fakultás alapításáért, illetőleg költségeinek viseléseért folyamodni, de a reális számításokat a theologiai fakultás nélkül kell eivégezni.

Hogy a költségeket számításba vehessük, abból indulunk ki, hogy a theologiai fakultáson legalább hét tanárra volna szükség, a dogmatika, a keleti nyelvek, az erkölcstan, a lekipásztorkodás, az egyház történet, az egyházjog és a szentírás-magyarázat előadására. (Angersben van 5 rendes, Bécsben 9 rendes és 1 rendkívüli, Bernben 4 rendes és 1 rendkívüli, Bonnban 7 rendes és 4 rendkívüli, Boroszlóban 8 rendes, Budapesten 9 rendes, Coimbrában 10 rendes, Freiburgban 13 rendes, Grácban 8 rendes, Krakóban 7 rendes, Lembergben 8 rendes, Lilleben 11 rendes, Münchenben 11 rendes és 1 rendkívüli, Prágában a német egyetemen 7, a csehen 8 rendes, Straszburgban 8 rendes, Tübingában 4 rendes és 3 rendkívüli, Würzburgban 8 rendes és 2 rendkívüli, Zágrábban pedig 5 rendes és 3 rendkívüli tanár.) Hét rendes tanszék évi szükséglete körülbelül 100.000 korona lenne. Mert egy egyetemi ny. r. tanár kezdő fizetése csak 6400 korona ugyan, de figyelembe kell venni, hogy ez a fizetés 5 év múlva 7200, ismét 5 év

mulva 8000 koronára emelkedik és ezen kívül 800 koronás ötödévi korpótlékok is vannak, lakáspénzt is kell adni, számításba kell venni leendő nyugdíjasok eltartását, számításba kell venni a leendő tanszékek dologi kiadásait is, amit egy-egy tanszéknél évi 2000 koronára becsülhetünk.

Körülbelül 100.000 korona volna tehát az az összeg, mely a róm. kath. egyházat terhelné, ha az egyház maga akarná viselni egy theologiai fakultás költségeit. Ebben az összegben még nem szerepelne a szeminárium költsége — ami évenként szintén körülbelül 100.000 korona lenne, száz növendéket, egy igazgatót és néhány prefektust számítva; ehhez az utóbbi kiadáshoz azonban az egyes egyházmegyék szemináriumi alapítványaiból is lehetne hozzájárulást biztosítani.

Ismételjük, hogy a reális számításokat a róm. kath. theologiai fakultás tervbevétele nélkül kell elkészíteni, — nem tehetjük azonban, hogy a kérdést magát hallgatással mellőzzük. A sikernek bár nem sok reményével, de azért a szükséges lépéseket ezen a téren is meg kell tenni.

Görög-keleti theologiai fakultás. — A moszkvai papi akadémia. — A görög-keleti theologiai fakultás nemzeti jelentősége. — Szeged és a nemzetiségek. — A költségek nagysága és tervezete.

Egy *görög-keleti theologiai fakultásra* szintén nem a szegedi egyetemnek volna szüksége, hanem a görög-keleti egyházaknak és kívülök még — a magyar nemzetnek.

Görög-keleti theologiai fakultás az egész világon csak kettő van: Csernoviczban és Bukarestben. Mindkettő román nyelvű, de a csernoviczi fakultáson kis orosz nyelven is adnak elő.

A hazai görög-keleti papok közül azok, akik felsőbbfoku kiképzésben akarnak részesülni, vagy Bukarestbe mennek, vagy Moszkvába, — a szerint, amint román vagy szerb a nemzetiségük.

A hazai görög-keleti román egyháznak van egy kitünő, európai színvonalon álló theologiai szemináriuma Nagyszébenben. A görög-keleti szerbek karlócai theológiája is a kor színvonalán álló, előkelő intézet; de egyik sem egyetem, tudományos fokozatokat egyik sem adományozhat.

A görög-keleti papok közül főként a szerbek között akadnak, akik magasabb képesítést óhajtanak szerezni, de ezek nem mehetnek egyetemre, mert ilyet nem találnak, hanem egy orosz kolostorban fejezik be főiskolai tanulmányaikat.

Ez az orosz főiskola a *Moskovskaja Duchovnaja Akadémija*, a Szent Szergejről nevezett Szent Háromság kolostorban, mintegy 60—70 kilométernyire Moszkvától. Még a XVII. században alapították meg ezt a papi akadémiát, melyet kegyes alapítványokból tartanak fenn. Körülbelül 210—220 hallgatója szokott lenni és ezek közül 192 ingyenes helyet élvez. Akadnak a hallgatók között a Balkán minden népéből való fiatal papok és magyarok is, akiket ott természetesen igen szívesen látnak.

Ebben a moszkvai akadémiában tizrendes kathedra van, a következő szakok számára: 1. latin nyelv, 2. dogmatika, 3. egyházjog, 4. az új-szövetség magyarázata, 5. pedagogia és lelkipásztorkodás, 6. egyházi archeologia és liturgia, 7. logika és metafizika, 8. apologetika, 9. általános egyháztörténet, 10. erkölcsstan. A rendkívüli katedrák száma öt, u. m. 1. lélektan, 2. egyházatyák írásai, 3. irodalomtörténet, 4. az orosz egyház története, 5. bibliai történet. Három magántanára is van az akadémiának; az egyik héber nyelvet, a má-

sik görög nyelvet, a harmadik „orosz és szláv nyelveket“ tanít.

Ez a beosztás nagyjában olyan, mint egy theologiai fakultásé; feltűnő csak az, hogy a keleti nyelvek közül csak a héber nyelvet adják elő (és azt is csak egy magántanár), míg a görög-keleti egyházra nézve nagy fontosságú ó-szláv nyelvnek nincs is előadója. A moszkvai papi akadémia különben a moszkvai egyetemmel semmi összeköttetésben nincsen.

A moszkvaihoz hasonló, sőt némi tekintetben magasabb színvonalon álló papi akadémia Pétervárott is van, a *Peterburgskaja Duchovnaja Akadémija*, amely a Wevskij Sándor kolostorban van elhelyezve. Ez sincs összeköttetésben a pétervári egyetemmel. Ennélfogva egyik orosz akadémianak sincsen jogcíme arra, hogy pl. doktori fokozatot adományozhasson.

El kell ismernünk, hogy a görög-keleti papképzés terén igen nagy haladás történt már, de azt meg a görög-keleti egyháznak kell elismerni, hogy a legfelsőbbfoku képzés terén még messze vannak a nyugat-európai állapotoktól. Ez az egyház szívósságát és életképességét már bőven bizonyította és amint rá tudott lépni a rohamos haladás útjára, úgy a népoktatás, mint a középfoku oktatás szervezésében és irányításában, éppen úgy el fog érkezni az ideje annak is, hogy a görög-keleti theolo-

giai fakultást elodázhatatlan szükségletnek fogja tekinteni. Vajjon már ma is szükségesnek véli-e a fakultást: ezt maguk az egyházak vannak hivatva megmondani.

Nekünk nemzeti szempontból is kívánatos a görög-keleti fakultás; egyrészt azért, mert nemzeti érdek, hogy e hazának minden felekezete a kulturális haladásnak minél nagyobb fokát érje el, másrészt pedig azért, mert a nemzetre nézve jobb, ha egy görög-keleti theologus hazánkban él-githeti ki tudomány-szomját és nem kénytelen a saját felsőbb kiképeztetése érdekében külföldre menni. Nem kívánjuk se a román, se a szerb görög-keleti papoktól, hogy nemzetiségüket bármi vonatkozásban is levessék, de azt kívánatosnak tartjuk, hogy vajha mindnyájan értenének magyarul. Ez egyaránt érdeke az államnak és egyházuknak, — és ez a cél bizonyára el volna érve a szegedi görög-keleti fakultással. Ezért a nemzetiségi béke és az együttérzés szempontjából szinte kiszámíthatatlanul nagy jelentősége volna annak, hogyha a szegedi egyetemnek volna egy görög-keleti theologiai fakultása is.

A nemzetiségek valaha erősebben voltak képviselve Szegeden, mint most. De a város történetében hiába kutatnak oly példa után, amikor valaki arról panaszkodott volna, hogy őt vallásának szabad gyakorlatában, nyelvének, szokásainak, ha-

gyományainak, faji lényének fentartásában háborgatni bárki is megkísérelte volna. E tekintetben Szeged a legliberálisabb város a világon, — és erre tanuul hívhatjuk fel ugy a román, mint a szerb nemzetiséget. Nem hisszük tehát, hogy akár a románoknak, akár a szerbeknek aggodalmuk lehetne az eilen, hogy a görög-keleti theologiai fakultás éppen Szegeden állittassék fel.

A fakultás szervezetét nem tudjuk másként elképzelní sem, mint hogy a fakultásra fele részben román, fele részben pedig szerb tanárok neveztetnének ki. Mivel a román hallgatók legnagyobb része nem tudna szerbül, a szerb hallgatók legnagyobb része pedig nem tudna románul: bizonyos tárgyakat magyarul kellene előadni, — éppen ugy, mint ahogyan pl. Csernoviczban a ruthén és a román hallgatók együtt hallgatják tanáraiknak német előadásait.

Egy görög-keleti theologiai fakultáson legalább nyolc tanszékre lenne szükség; ezek közül magyar nyelvű volna a következő hat: 1. dogmatika, 2. morális, 3. egyházjog, 4. egyháztörténet, 5. exegetis (szentírás-magyarázat), 6. görög és ószláv nyelv. A hetedik katedrán román nyelven adnák elő a lekipásztorkodást, vagy az apologetikát és a liturgiát, a nyolcadik katedrán pedig ugyanezeket a tu-

dományokat szerb nyelven adnák elő. Az első hat tanszék közül lehetne még szerb nyelvű egy néhány, de csak akkor, ha a szerb katedrák mellé ugyanannyi számú román katedrát állítanának. A takarékoság azonban arra késztené a fakultás fenntartóit, hogy minél több legyen a közös, azaz magyar nyelvű katedra.

Ami a költségeket illeti: évi 80.000 koronából fenntartható volna a nyolc katedra, mert egyik-másikat rendkívüli tanszék gyanánt is lehetne szervezni. A hallgatóknak nem volna okvetlenül szükséges együtt lakniuk, mert ez a görög-keleti egyházban nem oly általános szokás, mint a róm. kath. egyházban.

Tekintettel arra, hogy hazánkban még nincsen görög-keleti theologiai fakultás, remélhető, hogy ennek fenntartás, költségeihez az állam is jelentékeny összeggel járulna hozzá; a két görög-keleti egyház eddigi segélyét fel lehetne emelni 20—20.000 koronával, a theologiai fakultás céljaira, úgy, hogy a két egyházra csak 40.000 korona évi kiadás esnék, egyre-egyre 20.000 korona; ez az összeg pedig mindegyiknek a költségvetésébe különös nehézség nélkül bele volna illeszthető.

Ami az alap-felszerelést és a további fejlesztést, s a stipendiumokat illeti, ezt a két egyház hiveinek eddig is sokszor meg-

bámult áldozatkészségétől lehetne egész biztosan remélni.

Ez a görög-keleti theologiai fakultás azonban magának az egyetemnek költségeit még legfeljebb csak az adminisztráció révén szaporítaná.

Ha azonban, várakozásunk ellenére, se az állam nem volna hajlandó hozzájárulni a fakultás költségeihez, se maguk az egyházak, — akkor a görög-keleti theologiai fakultás tervéről, mint egy szép ábrándképről, fájó szívvél bár, de lemondunk, lévén egy ily fakultásnak szervezése első sorban mégis csak egyházi és nem egyetemi érdek.

A filozófiai fakultás ügye. — Lesz-e elég tanár? —
A legszükségesebb tanszékek. — Gyógyszerészek képzése. —
Előkészítő orvostudományi előadások. —
Technikai tanszékek. — Tanárképzés.

A *bölcsészeti fakultás* az egyetemen nélkülözhetetlen; ez a fakultás az egyetemnek alapja és gerince, — az u. n. bölcsészeti studiumok nélkül egyetem el se képzelhető.

Nem szabad e kérdéstről abból a szempontból itélnünk, hogy mivel a középiskolai tanárok az egyetem filozófiai fakultásán szerzik meg a pályájukhoz szükséges elméleti képzettséget, — a filozófiai fakultás szükségessége attól függ, hogy van-e szükség több tanárra, mint amennyit ma nevelnek az egyetemen, vagy nincsen? Mert az egyetemnek nem célja a tanárképzés, hanem az egyetem eszköze a tanárképzésnek, — de az egyetem nem csupán a tanárképzésnek eszköze, hanem ezen kívül még egyéb is: a tudomány ideális, önmagáért való működésének helye. Tehát akár van szükség több tanárra, akár nincs: a bölcsészeti kar szükségessége ettől független.

Az újabb egyetemeken azt tapasztaljuk, hogy nem egy, hanem rendszeren két

bölcsészeti fakultást alapítanak: az egyiket a szoros értelemben vett bölcsészeti s a nyelvi, történelmi és földrajzi tudományok számára, a másikat pedig a természettudományok és a matematika számára. Így történt ez Kolozsvárott is, ahol két filozófiai fakultás van.

A szegedi egyetem alapításánál mindenek előtt a *lehetőségekkel* kell számolnunk.

El kell ismernünk, hogy egy olyan filozófiai fakultást alapítani, melyen a bölcsészeti, nyelvtudományi, történelmi és földrajzi tudományokat adnák elő, — sem ez idő szerint, sem a közel jövőben *nem lehet*. Nem abból indulunk ki, hogy ezen a téren már is nagy a tul-produkció és hogy az ezekből a tudományszakokból képesített tanárok közül igen sokan kénytelenek polgári iskolákban meghuzódni, vagy pályát változtatni, — hanem abból, hogy nem kapnánk tanárokat. Egyes szakokban még a kolozsvári egyetem szükségletét sem tudjuk ellátni, — ott pl. már két év óta üres a francia nyelv s irodalom katedrája, — más szakokban pedig a debreceni és pozsonyi egyetem leköt mindenkit, aki egyetemi tanárnak való. Alig van tanszék, amelyre alkalmas embert lehetne találni, pedig a filozófiai tudományok ezen csoportjának ellátására legalább tizenhat-tizenhét katedrát kellene alapítani.

Be kellene tehát érünk azzal, hogy a szegedi egyetem bölcsészeti karán *csak a matematikai és természettudományokat* adják elő. E szerint a következő katedrákra volna szükség:

1. ásvány- és kőzettan,
2. növénytan,
3. állattan,
4. földtan és őslénytan,
5. matematika,
6. ábrázoló geometria,
7. elméleti fizika,
8. kísérleti fizika,
9. vegytan.

Szükség volna továbbá a filozófiai jelleg kidomborítása céljából

10. filozófiai és
 11. paedagogiai
- katedrára.

Meg lehetne tenni továbbá azt, hogy ezen a karon még katedrát szerveznének,

1. az anatomia,
2. az élettan,
3. a szövettan,
4. a gyógyszerészet

sámára. Ebben az esetben ugyanis nem csupán azok lehetnének a filozófiai fakultás hallgatói, akik tanári vagy tudományos pályára készülnek, hanem teljesen befejezhetnék tanulmányaikat a szegedi egyetemen a gyógyszerészek és tanulmányaiknak

első két esztendejét elvégezhetnék az *orvos-növendékek* is. A külföldön számos példa van ilyen szervezetre, különösen Olasz-, Francia- és Angolországban. Ezzel a módozattal azután le volnának rakva egy, esetleg később kifejlesztendő önálló orvosi fakultásnak az alapjai is.

Hasonlóképpen a technikai pályákra való előkészületre is fel lehetne használni a szegedi egyetemet, mert az első két év tanulmányainak súlypontja a műegyetemen is a matematikai és fizikai szakokra esik. Ha még három-négy katedrát szerveznének, akkor a műegyetemi tanulmányok első két esztendejét is el lehetne végezni a filozófiai fakultáson és ezzel egyszersínind biztosítva volna Szeged részére a *műegyetem* is.

Ami a szükséges tudományos munkaerőt illeti: ez a természettudományi és matematikai szakokban elegendő bőséggel áll rendelkezésünkre; ezen a téren nagyon sok kitűnő emberünk van, aki már akadémiai tag, de még szerény állásban van, mint egyetemi adjunktus, muzeumi őr, középiskolai tanár, stbi.

A költségek dolgában: minden katedrára évenként kb. 12.000 koronát kell számítanunk, a nyugdíjak és az előrehaladás miatt. E mellett szükség volna 10 adjunktusra és 12 asszisztensre, akiknek évi járandósága összesen 76.000 korona volna.

A bölcsészeti kar tudományos személyzetének járandóságai tehát összesen 256.000 koronára rughának, ha a bölcsészeti kar egyszersmind a gyógyszerészek kiképzésével és az orvosnövendékeknek két éven át való tanításával is foglalkoznék.

Szükség volna azonban tíz egyetemi intézetre is, melynek tudományos kísérleti anyaggal, könyvekkel és folyóiratokkal való ellátása igen nagy összegbe kerül. Előre jelezzük, hogy a tíz egyetemi intézetnek a dologi kiadásai legalább évi 60.000 koronába kerülnének. A filozófiai fakultás évi költsége tehát 316.000 korona lenne. Ha a fentebb érintett terv szerint a technikai tudományok számára is szerveztetnék négy katedra, akkor ez a költség mintegy 65.000 koronával emelkednék évenként, — bele nem számítva mindezekbe a költségekbe a fakultás adminisztratív kiadásait, s az altisztek és szolgák fizetését, mert az egyetem igazgatásának költségeiről később fogunk megemlékezni.

E rendszeresített állásokon kívül szükség volna még arra is, hogy a magyar irodalomtörténet és a magyar művelődéstörténet is előadassék, mert e nélkül a hallgatók nem tehetnék le a középiskolai tanári vizsgálatokat. E két tudományágnak az előadását magántanárokra lehetne bízni, 3000—3000 korona tiszteletdíjjal. Ezt az összeget azonban nem okvetlenül szük-

séges a filozófiai fakultás költségei közé felvenni, hanem el lehetne számolni az összes magántanárok jutalombijának tételében, vagy a nyelvmesterek díjaihoz hasonlóan az egyetem általános szükségletei között. Különbözik a jelen esetben az irodalomtörténet és a művelődéstörténet előadása nem is egyetemi, hanem állami funkció volna és ezt az egyetem költségeitől éppen úgy külön lehetne választani, mint pl. a szervezendő *tanárképző intézet* költségei sem tartoznak az egyetem költségei közé. Nem az egyetem célja kívánja a jelzett két tudomány szaknak az előadását, (ha t. i. nincs bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi fakultás,) — viselje tehát a költségeket az, akinek érdekében történik az előadás, azaz: viselje az állam.

A jogi és államtudományi fakultás. — A szükséges tanszékek. — A jogi fakultás versenyképessége. — A szükséges szellemi munkaerő biztosítása. — A költségek. — Közgazdasági fakultás.

Egy jogi és államtudományi fakultásnak feltétlen létjogosultsága van Szegeden. Maga a város és környezete (Szabadka, Zenta, Makó, Hódmezővásárhely, stbi) annyi joghallgatót szolgáltat főként a budapesti egyetemnek, hogy már ezekből is bőven kitelnék a szegedi egyetem jogi és államtudományi fakultásának hallgatósága. Debrecen és Pozsony egyeteme nem sok joghallgatót fog elvonni a budapesti egyetemtől, mert ezekben a városokban eddig is volt jogakadémia, a szegedi egyetem jogi és államtudományi fakultásának szervezésével azonban feltétlenül könnyíteni lehetne a budapesti egyetem túlszűfoltóságán.

A jogi és államtudományi fakultáson a következő tanszékekre volna szükség:

1. római jog,
2. magyar alkotmány- és jogtörténet,
3. egyetemes jogtörténet,
4. magyar közjog,
5. magyar közigazgatási jog,
6. nemzetgazdaságtan és statisztika,
7. pénzügyi jog,

8. kereskedelmi és váltójog,
9. büntető jog,
10. magánjog,
11. polgári perrendtartás,
12. egyházjog és nemzetközi jog,
13. politika,
14. jogbölcészet és szociologia.

Lehetne ugy is kombinálni a dolgot, hogy a statisztikát a pénzügyi jog tanára, a nemzetközi jogot pedig a politika tanára adja elő, — sőt lehetséges volna az is, hogy a magyar és az egyetemes jogtörténet számára csak egy katedra állítsák.

Kétségtelen, hogy a szegedi egyetemen ennek a fakultásnak lenne a legtöbb hallgatója és bizonyos az is, hogy ezeknek a száma igen nagyra növekednék, ha a tanári kar kitűnő volna.

Mivel a magyar első sorban jogász nemzet, sok olyan talentummal rendelkezünk, aki kellő előkészület után kitűnően beválnék, mint jogtanár. De előkészület nélkül, hamarjában nagy gondot okozna a tanszékek betöltése. Nem járhatnánk el olyan könnyedén, mint elődeink, akik nem igen válogattak a jelöltek személyében. Ha megszűnt egy jogakadémia Győrben vagy Nagyszébenben: tanárait egyszerűen áthelyezték Budapestre vagy Kolozsvárra és lett belőlük egyetemi tanár, — amiről előbb talán még ők maguk se álmodtak. Ezek közül némelyek, tudományos környezetbe

jutva maguk is kiváló tudósok lettek később, némelyek pedig sohasem emelkedtek föl az egyetem színvonaláig. A szegedi egyetem, amely *konkurrens* akar lenni, így nem járhat el, hanem oly embereket kell szereznie a katedrára, akik a katedrának tekintélyt adnak, nem pedig maguk várnak tekintélyt a katedrától.

A felekezeti jogakadémiák (a római katolikusok és a protestánsok egyaránt) nem igen válogathattak eddig a tanárokbán, mert igen gyenge fizetést adtak nekik, 3600 korona fizetésért természetesen nem igen lehet valami nagytudományú férfiakat kapniok. Megtörtént akárhány esetben, hogy 22—23 éves fiatal emberek, a kik alig hogy elvégezték az egyetemet, — miután eredménytelenül pályáztak egy pénzügyi fogalmazói, vagy segélydíjas joggyakornoki állásért, — jogakadémiai tanárok lettek, — sőt egy év múlva már igazgatók! Ezek azután sok esetben megszerzték az egyetemi magántanári képesítést, — utólag, sok esetben azonban nem szerezték meg.

Elismerjük, hogy Debrecen e tekintetben kivétel volt, főként az utolsó időben, amikor a rendes tanári alkalmaztatásnak feltételül tűzte ki az egyetemi magántanári képesítés *előzetes* megszerzését. A többi jogakadémiákkal nem vonható egy kalap alá a pozsonyi, nagyváradi és a kas-

sai sem, mert ezeken a miniszter gyakorolja a kinevezési jogot és szintén nem nevez ki rendes tanárrá mást, mint akinek egyetemi magántanári képesítése van. Ily módon az utóbb említett három jogakadémia kiváló professzorokhoz jutott, akik közül aránylag sokan kerültek a budapesti egyetem katedráiba.

Az új egyetemek jogtanárai nagy részben a meglévő egyetemek magántanáraiból és a jogakadémiák tanári karából fognak kikerülni. A debreceni és a pozsonyi egyetem szükséglete nem sok, mert kétségtelen, hogy a mai jogakadémiai tanárokat csaknem kivétel nélkül át fogják venni az új egyetem számára.

A szegedi egyetem abban az előnyös helyzetben volna, hogy teljesen szabadon választhatná meg jogtanárait, részint azok közül, akik a jog-tanítás terén már működnek mint magántanárok vagy jogakadémiai tanárok, részint pedig az ügyvédi, bírói és közigazgatási tisztviselői kar köréből. Mert ezek között is vannak, akik egy jogi tanszékre kiválóan alkalmasak volnának, — kellő előkészülettel.

Ha azt az eljárási módot követnék, hogy a jogi kar professzorait egy-két évvel az egyetem megnyitása előtt kineveznék, — hogy ezek kimehessenek a külföldre a tanári pályára való előkészület céljából arra az időre, míg az épületek elké-

szülnek, — igen kitünő és teljesen modern készültségű tanárokat lehetne az egyetem számára biztosítani. A befektetett tőke bőséges gyümölcsöket hozna szellemi téren, — és anyagi téren is, mert minél kitünőbb a tanári kar, annál több a hallgató és minél több a hallgató, annál több az egyetem jövedelme és a város lakosságának az egyetemi nagy látogatottságából eredő haszna.

Áttérve a költségekre: 14 rendes tan-széknek a személyi illetményei évi 164.000 koronára, a tizennégy katedra mellett szervezendő tizennégy szeminárium költségei pedig összesen 14.000 koronára rugnának. Így a szegedi egyetem jog- és államtudományi fakultásának költsége évenként mintegy 178.000 korona volna, — az adminisztratív kiadások nélkül.

Megemlítjük még, hogy szükség volna az államszámviteltan előadására is, nem az egyetem, hanem a közigazgatás érdekében, hogy a szegedi egyetemen is lehessen számvevőségi kvalifikációt szerezni. Ezt a szakot azonban tiszteletdíj mellett alkalmazott előadó is elláthatja és a tiszteletdíjra megvolna a fedezet abban, hogy egy-két katedrát nagyon valószínűen csak rendkívüli tanárral töltenének be, a kinek illetményei mintegy 30 százalékkal kisebbek a rendes tanár illetményeinél.

A jogi és államtudományi fakultáson kívül célszerű volna egy *közgazdasági fakultás* szervezése. Igaz, hogy ilyen fakultás nincsen sehol a világon, de ez semmi tekintetben nem akadály.

Mintegy tíz évvel ezelőtt egy Bocconi nevű dúsgazdag milanoi polgár alapított szülővárosában egy kereskedelmi egyetemet. Ezt az intézetet, az *Università Bocconi*-t az európai egyetemek nem ismerik el magukkal egyenlőrangú főiskolának, de azt elismerik, hogy az intézet tudományos színvonala igen magas és a közönség is méltányolja ezt, mert az *Università Bocconi* minden évben több száz hallgatóval dicsekedhetik. Az egyetemek részéről való elismertetésnek nincs egyéb akadály, mint hogy a tanárok nem mindnyájan doktorok és hogy ez az „egyetem“ a tudományoknak aránylag szűk körére szorítkozik. De ha egy egyetemmel volna kapcsolatos ez az intézet, ha egy egyetemnek a része, fakultása volna és tanárai elérték volna a doktori fokozatot, akkor mi sem állna útjában annak, hogy az *Università Bocconi* egyetemi jellege elismertessék.

Elvi szempontból nincs tehát semmi akadály annak, hogy a tervezett közgazdasági fakultás egyetemi rangja elismertessék, annál kevésbé, mert vannak német egyetemek is, amelyeken a közgazdasági

doktori (dr. oec. = doctor rerum oeconomiarum) címet meg lehet szerezni.

Ennek a közgazdasági fakultásnak rendes tanszékei lennének:

1. agrár-politika,
2. hitel-ügy,
3. kereskedelmi és vám-politika,
4. biztosítás-ügy.

Ezen kívül minden hallgató tanulná a jog- és államtudományi fakultáson:

- a) a nemzetgazdaságtant,
- b) a pénzügyi jogot,
- c) kereskedelmi és váltójogot,
- d) közigazgatási jogot,
- e) és a szociológiát.

Ennélfogva a közgazdasági fakultáson csak négy külön katedrára volna szükség, ami évi 48.000 korona kiadást jelentene.

Ennek az új fakultásnak, melyhez hasonló nincsen sehol, megvolna a létjogosultsága. Azok között ugyanis, akik nem valamely tisztviselői pályára készülnek, hanem birtokosok vagy kereskedők, gyárosok lesznek, vannak, akik ma is szereznek főiskolai képzettséget; ezek rendszeren a jogi tanulmányokat végzik el és tanulnak igen sok polgári perrendtartást, római jogot, egyházi jogot, jogtörténetet, büntetőjogot, stbit, noha előre tudják, hogy soha nem lesz szükségük e tudományokra. Ezekre nézve nagy könnyebbség volna, ha a jogi diszciplinák fölösleges részétől megszabadulva e helyett a rájuk nézve

több gyakorlati értékkel bíró közgazdasági tudományokkal foglalkozhatnának. Ezen a téren a szegedi egyetem a többi magyar sőt külföldi egyetemek fölött versenyen kívül állana.

Továbbá a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. t. c. néhány paragrafusának módosításával ki lehetne mondani azt, hogy, akik a közgazdasági fakultást végzik, a jogvégzettekkel egyenlően kvalifikáltaknak tekintendők a kereskedelmi, pénzügyi és földmívelésügyi minisztérium főhatósága alá tartozó összes hivatalokban, — s a törvényhatósági joggal bíró városokban el kellene fogadni a kvalifikációjukat a pénzügyi és gazdasági tanácsosi, e szakban a tanácsjegyzői, s ezen kívül a polgármesteri állásokra. A közgazdasági fakultás végzett hallgatói természetesen előnyben részesülnének a kereskedelmi és iparkamarai és munkásbiztosítási szolgálatban és kétségtelenül igen jól érvényesíthetnék magasabb szaktudásukat a bankokban, biztosító intézeteknél, vagy kereskedelmi és ipari vállalatoknál, stbi.

A közgazdasági fakultás végzett hallgatóit kellene a legkevésbé féltetni, hogy hol kapnak kenyeret, ha elvégzik az egyetemet, — s az ő későbbi munkásságuk lenne nemzetgazdasági szempontból a legproduktívabb.

Az orvosi fakultás kérdése. — A szegedi egyetem részletes költségvetése. — Az egyetemi épületek. — Az elhelyezés kérdése.

Egy orvosi fakultás szervezéséről egyelőre le kell mondani, — nem csupán azért, mert az orvosi fakultás többbe kerülne, mint a többi fakultások együjtvéve, hanem azért is, mert a tanszékek betöltése nagy nehézségekbe ütköznék. Van ugyan sok kitünő orvosunk, aki egyetemi tanárnak alkalmas volna, — de nem mindenki volna hajlandó arra, hogy már megszerzett budapesti praxisát abbahagyva, elmenjen egy vidéki egyetemre tanárnak. Legelső sorban természetesen oly orvosok veendőek számításba, akik már egyetemi tanárok. Aki azonban egyetemi magántanár, annak már akkora praxisa van, hogy aligha mondana le róla az egyetemi tanári fizetés kétszereseért.

Vannak természetesen olyan orvosok is, akik bár a vidéken működnek, egy tanári kathedrát egészen jól betöltenének, — de ez csak nagy kivétel. (Tudomásunk szerint eddig csak egy eset volt rá, mikor a vidéki praxisból egyszerre egyetemi tanszékre került valaki: pár évvel ezelőtt Hódmezővásárhelyről hívták meg a kolozs-

vári egyetemre Imre József drt, a híres szemorvost.)

Ha azonban a filozófiai fakultást a már előadott terv szerint úgy rendeznék be, hogy az több francia, olasz és angol egyetem mintájára egyszersmind orvosi előkészítő iskola is legyen és hogyha Szeged már az egyetemi célok figyelembevételével építené meg kórházát, (mint ahogyan Pozsonyban pl. már öt-hat évvel ezelőtt felépítették a klinikai tantermeket is,) akkor ugy elő volna készítve a szegedi egyetem orvosi fakultása, hogy bizonyos idő múltával (talán tíz év múlva) könnyű volna azt is megvalósítani.

Egyelőre azonban az orvosi fakultásról mondjunk le.

Áttérve már most a költségek részletezésére, állapítsuk meg, hogy a szegedi egyetem tanárai nem kaphatnának kisebb fizetést, mint amennyit Budapesten vagy Kolozsvárott kapnak a tanárok. Ez szükséges a rangbeli egyenlőség miatt, meg a kvalitás lehető biztosítása céljából is.

Az egyetemi tanári fizetés ma: 6400 korona, mely öt év múlva 7200, további öt év múlva pedig 8000 koronára emelkedik. Ezen kívül minden egyetemi tanár kap legfőbb öt, egyenkint 800 korona ötödévi korpótlékot. E szerint az egyetemi tanár kezdő fizetése 6200 korona, mely 25 évi szolgálat után növekedik a maxi-

mális 12.000 koronára. A lakásbér Budapestén 2000 korona; legalább ennyit kell adni Szegeden is, ahol a lakásviszonyok annyiban sokkal rosszabbak, hogy az egyetemi tanároknak való lakások száma aránylag csekély. Már közölt vázlatos számításainkban 12.000 koronát praelimináltunk egy-egy katedrára. Ez az összeg kezdetben sok, (8400 korona a szükséglet,) a régen szolgáló tanárnak pedig kevés; de az átlagot kellett a számítás alapjául vennünk, átlagnak pedig ez az összeg inkább nagy, mint kicsiny, mert az egyetemi tanárok rendszeren 40—45 éves korban jutnak katedrához és közülök kevesen várják meg a 25-ik szolgálati évet és az ötödik korpótléket. Továbbá megtakarítás érhető el oly módon is, hogy bizonyos szakok előadására (egyelőre) rendkívüli tanárok neveztetnének ki, akiknek a fizetése 4800 koronától 6000 koronáig emelkedhetik.

Abban az esetben, ha az általunk proponált, elég széles keretben valósíttatnék meg a szegedi egyetem *három fakultással*, (u. m. filozófiai, jog- és államtudományi és közgazdasági fakultással, s az előkészítő orvosi tanszékek mellőzésével,) és feltéve, hogy az összes tanszékek egyszerre betöltetnének, csupa nyilvános rendszer tanárokkal, az egyetem *első évi* összes költségei a következők volnának:

Bölcészeti kar:

11 rendes tanár fizetése, egyenként 6400 K	70.400 K
Ugyanezek lakáspénze, egyenként 2000 K	22.000 K
4 adjunktus, 2600 K fizetéssel és 1000 K lakás- pénzzel	14.400 K
8 asszisztens, 2000 K fizetéssel és 800 K lakás- pénzzel	22.400 K
Összesen	139.200 K

Jogi és államtudományi kar:

14 rendes tanár, 6400 K fizetéssel és 2000 K lakáspénzzel	117.600 K
--	-----------

Közgazdasági fakultás:

4 rendes tanár, 6400 K fizetéssel és 2000 K lakáspénzzel	33.600 K
A három fakultás tanárai összesen	290.400 K
A bölcészeti karon 6 tudományos intézet évi szükséglete egyenként 6000 K	30.000 K
A jogi karon 14 szeminárium szükséglete, egyenként 1000 K	14.000 K
A közgazdasági fakultáson 4 szeminárium szükséglete, egyenként 2000 K	8.000 K
A magyar irodalom előadójának	3.000 K
A magyar művelődéstörténet előadójának	3.000 K
A német, francia és angol társalgás tanítói- nak, egyenként 3.600 K	10.800 K
Ifjusági sport-célokra (vivó- és tornamester stb.)	6.000 K

Könyvtár:

Igazgató, 6400 K fizetéssel és 2000 K lakás- pénzzel, könyvtári őr, 4800 K fizetés- sel és 1600 K lakáspénzzel, könyvtári tiszt, 2600 K fizetéssel és 1000 K lakás- pénzzel	17.400 K
Könyvek beszerzése évenként	20.000 K

Adminisztráció:

Egyetemi tanácsjegyző, 4800 K fizetéssel és 1600 K lakáspénzzel, 3 kari fogalmazó 2600 K fizetéssel és 1000 K lakáspénz- zel, 2 gépiró, 1400 K fizetéssel és 600 K lakáspénzzel, quaestor és ellenőr 3600 K fizetéssel és 1200 K lakáspénz- zel, irodatiszt, 2000 K fizetéssel és 800 K lakáspénzzel, gazdasági főnök 3600 K fizetéssel és 1200 K lakáspénzzel, gazdasági segéd, 2000 K fizetéssel és 800 K lakáspénzzel, irodai szükséglet	44.200 K
12 altiszt és szolga	18.000 K
Fűtés, világítás, takarítás, tüzkár-biztosítás	30.000 K
Előre nem látható kiadásokra	10.000 K
Összes szükséglet	494.800 K

A szegedi egyetem három fakultása tehát körülbelül *fél millió koronába* kerülne az első években. Ez az összeg körülbelül 80.000 koronával növekednék, ha a filozófiai fakultás ugy szerveztetnék, hogy az orvosi tanulmányok első két esztendejét is el lehessen végezni rajta.

Ami az egyetem *elhelyezését* illeti, összesen *három épületre* volna szükség; egy épület kellene a könyvtárnak és a nagy olvasóteremnek, egy épület a filozófiai, s a harmadik épület a jogi és közgazdasági fakultásnak.

A könyvtárnak egészen speciális építkezésnek kell lennie, a tér jó kihasználása szempontjából sok rekesszel és igen vékony

(rubic)-falakkal, — még az állványok is ebből volnának készítendők, a fa-anyag teljes mellőzésével; az olvasóterem külön szárnya lenne az épületnek, mert ha föléje emeletet építenének, nagyon megdrágulna az építése.

A jogi és közgazdasági fakultásnak négy nagy és négy kisebb tanteremre volna szüksége; a rektor és a dékánok részére összesen 7 szoba, egy tanácsterem, egy tanári szoba volna itt még szükséges. Ebben az épületben volna elhelyezhető a quaestura, egy nagy és két kisebb szobában és a gazdasági hivatal két szobában.

A filozófiai fakultáson 8 tanterem volna szükséges és a tudományos intézetek és laboratoriumok részére mintegy 18 kisebb-nagyobb szoba. Kellene még a dékáni hivatal részére 2 szoba, egy tanári szoba és egy tanácsterem.

Az összes építkezés bőven kitelnék harmadfél millió koronából.

Ami a helyet illeti: egyáltalán nem szükséges a város középpontjában lennie az egyetemnek, sőt célszerű a külső részekre vinni, ahol kétségtelenül maguk az egyetemi tanárok sietnének egész városrészt teremteni körülötte.

Abban az esetben, ha az orvosi előkészítő tanszékek is szerveztetnének, feltétlenül a *Tisza mellé* kellene építeni az

egyetemet, mert ebben az esetben az egyetem élettani intézetét, (mely édesvizi biológiai állomással volna összekötve,) kétségtelenül igen sűrűn keresnék fel külföldi, még amerikai tudósok és hallgatók is, mint ahogyan sok külföldi tanuló például Apáthy professzornál Kolozsvárott.

A költségek fedezése.

Szeged város közönsége, az 1906. december 19-iki közgyűlésen, felajánlott a szegedi egyetem céljaira *hat millió koronát*.

Ez a hat millió korona azonban korántsem áll rendelkezésünkre az egyetem céljaira, mert ebben az összegben benne van az új kórház is, melyet a város átengedett volna az egyetem céljaira, de a mely az egyetemalapítás szempontjából csak abban az esetben jöhetett volna számításba, ha a szegedi egyetemnek orvosi fakultása is lett volna. Ebben az esetben ugyanis a város teljesen megszabadult volna a kórház-tartás gondjaitól és ennek fejében bizvást felajánlhatta a kórház felépítését és berendezését.

Az új kórházat azonban Szeged felépíti az egyetem nélkül is; az építkezés költségei, mint tudjuk, 3,600.000 koronára rugnak és így az egyetem céljaira az 1906-ban megajánlott hat millióból voltaképpen csak 2,400.000 korona állana rendelkezésre; legyünk őszinték — kisebb összeg, mint amennyit Pozsony felajánlott az egyetemre, — nem is szólva a debreceniekről.

E szerint a város részéről nincsen megajánlva egyéb, mint körülbelül 2,400.000 korona. Azaz: körülbelül az az összeg, amiből az egyetem telke és épülete beszerezhető.

Az évi szükséglet pedig, mint láttuk, félmillió korona. Ebből a félmillió koronából tandij-jövedelem gyanánt bizonyára befolynék már az első években 100.000 korona, a későbbi években 150.000 korona. Tehát az első években a fedezendő szükséglet évi 400.000 korona volna.

Ez oly nagy összeg, hogy a városi jövedelmek szokásos fokozásával, nevezetesen a községi póttadó emelésével, a városi kövezetvám emelésével, vagy új városi adók behozatalával fődözni nem lehet. Ámbár az egyetem létrejövetelének hasznát az egész város megérezné, az ipar, kereskedelem és őstermelés egyaránt és így a városi adók emelése azon a címen, hogy az egyetem új terheket ró a városra, erkölcsileg is teljesen jogosult volna. Nem hagyható továbbá figyelmen kívül az sem, hogy a népesség száma jelentékenyen megnövekednék, s ennek, valamint az üzleti élet általános fellendülésének feltétlenül kedvező eredményei mutatkoznának a város háztartásában.

Mindezek azonban imponderábilis, azaz meg nem mérhető dolgok, melyeket az előzetes kalkulációból ki kell hagyni.

Nem marad tehát más hátra, mint hogy Szeged a maga bőkezű ajánlatát toldja meg egy pár millióval — még elbirja. *Még egy város sem bukott bele abba, hogy a kulturát nagyon pártolta.* Az egész világ példája azt mutatja, hogy minél nagyobb a kultúra, annál virágzóbb a város és az ország. Szeged népének ma már csak csekélyebb része tartozik az ugynevezett „östermelő“ osztályba, — a nagy többség a „kereső“ osztályhoz tartozik, s az egyén kereső képessége intelligenciájának, kulturájának növekedésével együtt emelkedik. Minél intelligensebb valamely város: annál többet keresnek polgárai, kivéve a nagy paraszt-városokat, amelyek népének nem kell gondolkodni és keresni, csak szántani, vetni és aratni. Szeged azonban már rég kinőtt a paraszti sorsból, ipara, kereskedelme és hivatalnokosztálya sokkal többet keres, mint amennyit földművelése termel. A város jövője szempontjából tehát nem veszedelmes a kulturának még a legnagyobb arányu fejlesztése sem.

Feltéve, hogy a város a tervezett három fakultással bíró egyetem részére felajánlana a már felajánlott 2,400.000 koronán kívül még két millió koronát, — az évi kiadásokból már csak 300.000 korona maradna fedezetlenül. Ennek az előteremtésére kellene azután egészen új módokat és eszközöket találni.

Pár héttel ezelőtt Palócz László felvetette azt az igen praktikus eszmét, hogy a városnak *internátusokat* kellene állítania. Igen helyes ötlet, mert ez a vállalkozás kétségtelenül nagyon jövedelmező volna. Minden ötven-hatvan hallgatóra külön épületet kellene számítani, közös konyhával és közös étkező helyiséggel. Ha csak tíz ilyen kollégium keletkeznék, már nagy haszonra lehetne számítani, mert a tömeg-élelmezés jó és a mellett olcsó is lehet; — látjuk a hadseregnél. (Az országos polgári iskolai tanárképző intézetben, ahol 20—25 éves fiatal emberek vannak, igen kitűnő az élelmezés, — fejenkint és havonkint 39 koronából, — Budapesten, 1911-ben!) Az az egyetemi hallgató, aki ma Budapesten magára van hagyva, havonkint 120 koronából nem tud lakást és intelligens embernek való élelmezést szerezni, még ha a legszerényebb igényekkel áldotta is meg a Teremtő. Ha a szegedi egyetem kollégiumában havonkint 100 koronáért kap az egyetemi hallgató egészséges lakást és jó élelmezést: minden ilyen kollégiumi helyért versengeni fognak és boldog lesz, aki bejut. Ez pedig annyit jelent, hogy ha a kollégiumokban 500 fiatal ember lakik, akkor ezen Szeged városa a legszigorubb számítás szerint is nyer 200.000 koronát évenkint. És e mellett még nagy jót tett az egyetemi hallgatósággal. Az internátus

tehát, melyben bizonyára létesítenének alapítványi helyeket a délvidéki városok, községek, a gazdagabb családok, főpapok és főurak is, — az egyetem fenntartásának egyik igen jó eszköze volna.

Ami pedig még fedezetlenül maradna és ami az egyetem további fejlesztéséhez szükséges volna, azt fedezni lehetne egy nagyszabású *sorsjegy-kölcsönből*.

Ez egészen biztos és igen jó üzlet, ha engedélyt kap rá valaki. Szeged városa az egyetem céljaira bizonyosan megkapná.

Csak arra kellene ügyelni, a közelmúlt tapasztalataim okulva, hogy *kamatozó* sorsjegyek hocsájtassanak ki, bármily csekély kamatozással is, mert ez esetben Svájcban, Hollandiában és Belgiumban szinte korlátlan mennyiségben lehetne e sorsjegyeket — a legkompetensebb szakemberek ítélete szerint — azonnal elhelyezni. Természetesen minden sorsjegynek nyernie kellene, — hatvan éven belül.

Ez a sorsjegy-üzlet feltétlenül eleget jövedelmezne és feleslegessé tenné azt, hogy az állam csak egy fillért is adjon a szegedi egyetemre.

Az ötlet első tekintetre bizarrnak tetszik, — megengedjük. De ha nem rösteljük, hogy kibocsássuk a Bazilika-sorsjegyeket, hogy fölépíthessük Budapesten a Lipót-városi bazilikát, ha lehetőtt sorsjegyekből felépíteni az Erzsébet-szanatóriu-

mot és ha lehet jó részben sorsjegy-üzletből fenntartani a Vörös Keresztet, — miért ne lehetne ezt az igen tisztességes üzleti ágat felhasználni arra, hogy megteremtjük a szegedi egyetem pénzalapját? Ha a sorsjegy kamatozik és ha minden sorsjegyet kihuznak a hatvan évre beosztott huzási idő alatt, akkor azt, aki sorsjegyet vásárol, nem szerencsejátékra csábítottuk, ami erkölcsi szempontból kifogásolható volna, hanem tőke-befektetésre birtuk, amiért az illető még hálával is tarthatik. Ma már nincsen állam, mely maga is ne kultiválná a sorsjegy-kibocsájtást, — a mi tervünknel sokkal kevésbé reális alapon és minden állam osztogat a közérdek szempontjából többé-kevésbé rossz sorsjegy-koncessziókat csak azért, hogy a koncesszióknak nagy árát az állampénztárba beseperje, tekintet nélkül arra, hogy a sorsjegy vásárlói szerencse-játékot üznek-e vagy sem? A városoknak is szabad tehát élelmeseknek lenni, főként ha még erkölcsösebb és szolidabb alapra helyezkednek, mint maga az állam.

Természetesen sokkal egyszerűbb lett volna a dolog, ha egy oly megállapodás létesült volna, hogy Szeged adja az egyetemhez a telket és az épületet, az állam pedig adja a fenntartási költségeket, — de miután *ugy* nem sikerült a dolog: meg keil próbálni *emigy!*

Szeged és az egyetemi kérdés új fázisa. — Új akció indítása. — Az egyetem gazdasági jelentősége. — A morális felelősség kérdése.

A debreceni és pozsonyi egyetemről szóló törvényjavaslatnak a képviselőház elé való betérjesztése óta nyilvánvaló, hogy az állam ez idő szerint nem hajlandó Szegeden egyetemet létesíteni. A hosszú ideig tartó habozás, a sok kecsegtető, de mitsem ígérő miniszteri válasz után, mely annyi reménységet keltett, Szegednek nem kell többé semmire sem várnia, hogy tisztán lássa azt a helyzetet, melybe a szegedi egyetem ügye jutott.

Minden logika szerint most már a városban a sor, hogy nyilatkozzék: abbahagyja-e az egyetemért vívott küzdelmét, vagy sem?

Lehetetlen föltételezni, hogy Szeged az egyetem kérdésével szerencsejátékot üzött: — ha lesz, jó, — ha nem lesz, ugy is jó.

Ha most elejti az egyetem ügyét Szeged város közönsége, egy fél századig nem fogja többé napirendre hozni senki. Ezzel tisztában lehetünk, valamint azzal is, hogy a felettünk álló hatalmak beavat-

kozásától és kezdeményezésétől sem várhatunk semmit.

Szegednek nincsenek protektorai; nincsen főhercege és nincsenek főuri családai, melyeket évszázados hagyományok kötnek a városhoz. Apponyi Albert gróf ha Pozsonyba megy: hazamegy. Debrecenhez a Tisza-család hozzá van forrva, ugyisintén a magyar nemzet fenntartása és a magyar kultúra fejlesztése körül anynyi nagy érdemet szerzett református egyház minden hagyománya is.

Se protektorok, se politikai érdekek nem érvényesítették befolyásukat Szeged érdekében, — nem is fogják érvényesíteni soha.

Szegednek minden izében demokratikus és teljesen a maga erejére utalt népére az a feladat vár, hogy maga gondoskodjék szükségleteinek kielégítéséről, — a mivel vele jár az a jog, hogy maga állapítsa meg szükségleteit és e szükségletek kielégítésének módját és mértékét.

A szegedi egyetem nem fényüzési cikk, hanem valóságos szükséglet; nem csak azért követeltük, hogy legyen, hanem azért követeltük, mert szükségesnek tartottuk. És ez a szükségesség nem csökkent azal, hogy most már lesz majd egyetem Debrecenben is, Pozsonyban is.

Szeged tehát az új, a tisztázott hely-

zettel szemben nem merülhet el a hallgatás, a semmittevés Nirvanájába, hanem *ujból számbavéve erejét, fontolóra kell vennie: mit tehet a szegedi egyetemért az állam pénzbeli segítsége nélkül, vagy legalább az állam minimális pénzbeli segítségével?* És ha megállapodhatik egy oly tervben, melyet megvalósíthatónak tart: haladéktalanul hozzá kell fogni annak megvalósításához. Vannak dolgok, melyeket halogatni, íjégre tenni, jobb idők bekövetkezéséig mellőzni nem lehet — és ezek közé tartozik a szegedi egyetem ügye is.

Akik fáznak attól, hogy az ily kezdeményezés a városra ismét új terheket ró, azoknak igen ajánlatos, hogy látogassanak el például Debrecenbe és nézzék meg, hogy micsoda nagy gazdasági jelentőségű mozgalmat hozott létre már eddig is az egyetem alapítása, nézzék meg az üzleti élet fellendülését, a hihetetlenül nagyarányú építkezést, a városba való beköltözésnek szinte szemmel látható növekedését és *számitsák ki, hogy egy egész városrészben mennyivel emelkedett az egyetem-alapítás miatt a házak és telkek forgalmi értéke!* Már ebben az érték-emelkedésben megtérült minden áldozat, melyet Debrecen az egyetemért hozott.

Az egyetemet nem szabad hasonlítani például a kulturpalotához, vagy a foga-

dalmi templomhoz, melynek csak a lelkiekben mutatkozhatnak üdvös hatásai, hanem az egyetemnek óriási gazdasági jelentősége is van és egy helyesen alapított, jól szervezett és jól adminisztrált egyetemnél valósággal, nemcsak szellemiekben, de kézzel fogható gazdasági értékekben is megtérül minden áldozat, melyet az egyetemre fordítanak. Miből élne Oxford, Cambridge, Heidelberg, Göttinga népe az egyetem nélkül?! Meg kellene kérdezni az egyetemi városokat is, hogy mit köszönhetnek az egyetemeknek? Nem pusztán véletlen az, hogy alig van a világon egyetem, amelyet az állam alapított, — sőt igen csekély még Európában is, (Amerikáról nem is szólva), azoknak az egyetemeknek a száma, melyeket az állam tart fenn.

Azzal, hogy az állam megtagadta Szegednek azt a kívánságát, hogy a felajánlott dolgok igénybevételével az állam költségén állítsa fel az egyetemet, a szegedi egyetem ügye még nem bukott meg.

De megbukott, ha az államnak e negatív nyilatkozatára — hallgatás a felelet.

És ebben az esetben nem maradna más hátra, mint hogy bocsánatot kérve az alkalmatlankodásért mindazoktól, akiknek figyelmét e cikkekkel immár tizedik napja csitmoljuk, nehogy a csüggedés vegyen rajtuk is erőt, — a szegedi egyetem ügyétől mi is végleg elbucszunk.

Azokhoz, akiket mint Szeged város közönségének törvényes képviselőit e kérdésben a további kezdeményezés joga és kötelezettsége megillet, csak egy szavunk van: a szegedi egyetem bukása *egy nagy erkölcsi igazságnak, egy jogos igénynek a bukása volna*. Az ilyen dologért pedig a történelem előtt nemcsak azok felelősek, akik előidézik vagy elősegítik, hanem azok is, akik tétlenül nézik.

Végezetül pedig: a Szegedi Híradónak, mely e cikkeknek kedves előzékenységgei teret adott, — köszönet a vendég-szeretetért!

Az itt elmondottakhoz Palócz László, a Szegedi Híradó felelős szerkesztője a következő kommentárt fűzte:

Nem hisszük, hogy volna Szegeden intelligens uri ember, aki Szabó László dr-nak, tegnap ezen a helyen befejezett cikksorozatát, nagy figyelemmel és napról-napra fokozódó érdeklődéssel el ne olvasta volna. Ez a cikksorozat azonban nemcsak a Szegedi Híradó olvasóközönségének íródott, hanem gondoskodtunk arról is, hogy olyan előkelő tudósok és közéleti tényezők asztalára kerüljön, — akik a Szabó László dr cikkében halomra gyűjtött anyagot alaposan megvizsgálják s annak gyakorlati értékéről nyilvánosan véleményt mondjanak.

A cikksorozatból azonban már most is megállapítható az, hogy a szegedi egyetem létesítéséhez nem okvetlenül szükségés évenként egy milliónyi állami segítségre szorulnunk, hogy Szeged közönsége ha nagyon akarja — a szegedi egyetemet a maga erejéből is fentarthatja.

A tervek rendszerint nem úgy szoktak megvalósulni, ahogy azokat kezdetben elgondoljuk. Lehet, sőt valószínű, hogy a Szabó László dr által összehor-

dott értékes anyag, módosul, átgyuródik, mire a megvalósulásra teljesen megérlelődik; de elvitázhatatlan tény, hogy Szabó László dr olyan tanácskozási anyagot adott, melynek alapján elindulhatunk a szegedi egyetem létesítéseért. Elindulhatunk, — mert bizonyos az, hogy utunkban olyan erők fognak kísérrni és olyan egyéniségek közreműködésével fogunk találkozni, amelyeknek és akiknek eddig nem nyílt alkalom arra, hogy a szegedi egyetemért befolyásukat latbavessék.

A Szabó László dr cikksorozatának azon részeihez, melyekhez az egyetem szervezetére és annak tudományos életműködésére vonatkoznak, mi nem fűzünk kommentárt; de az egyetem létesítésének pénzügyi kérdésében, igenis van véleményünk. Mi ugyanis úgy látjuk, hogy a szegedi egyetem fentartási költségeire fedezetet találni lehet és ehhez nem is szükséges semmiféle komplikáció.

El kell fogadnunk Szabó László dr-nak azt a megállapítását, hogy a szegedi egyetem fentartásának évi szükséglete 500.000 korona lesz. Erre az 500.000 koronára kell tehát fedezetet keresni.

Fel kell tennünk, hogy a szegedi egyetemnek legalább 800 olyan hallgatója lesz, aki a rendes élelmezésére, lakására és tandijára évenként 1200 koronát elkölthet.

Ha lesz Szegeden 800 egyetemi hallgató, akkor fejenként 1200 koronájával egy év alatt 960.000 korona bevétele van annak az internátusnak, mely ezeket az egyetemi hallgatókat élelmezéssel és lakással eltartja és mely ezekért a fiukért az egyetemnek tandijakat is fizet.

Már most: előttünk áll az a tény, hogy Budán a pedagógiumban egy-egy fiatal embernek a tisztességes ellátása havonként 39 koronába került az 1911-ik drága esztendőben. 800 hallgatóra tehát el fog költeni az internátus egy hónap alatt 31.200 koronát; tíz hónap alatt 312.000 koronát. A számadás tehát ez:

1. Bruttó bevétel . . .	960.000 K
2. Kiadás:	
a) teljes ellátásra	312.000 K
b) az egyetem fen-	
tartási költségei-	
re összesen .	500.000 K
	<u>812.000 K</u>
Tiszta haszon:	<u>148.000 K</u>

Nem kell tehát új milliókat áldozni az egyetemért; nem kell új adókról gondoskodni, nem kell sorsjegykölcsönért folyamodni, — mert az egyetem fentartására szükséges 500.000 korona ime, minden kétséget kizáró módon fedezhető.

De álljunk szembe a tamáskodókkal is, mondjuk velük, hogy: vajjon lesz-e

hát a szegedi egyetemnek 800 olyan hallgatója, aki 1200 korona felett rendelkezik? Hát tegyük fel, hogy nem lesz; tegyük fel, hogy csak 500 ilyen hallgatóra lehetne biztosan számítani. Ez esetben a számadás ez volna:

1. Bruttó bevétel 500 hallgató után pr. 1200 K	600.000 K
2. Kiadás:	
a) teljes ellátásra 500 személy pr. 39 korona havonként	195.000 K
b) az egyetem fentartási költsége	
összesen	500.000 K
	<u>695.000 K</u>
Deficit	<u>95.000 K</u>

Mi azt gondoljuk, hogy amikor az állam 2.000.000 koronát ad évenként a debreceni és a pozsonyi egyetemekre és amikor azt látja, hogy Szegeden 100.000 korona hozzájárulással lehet egyetemet létesítenie, akkor az állam nem zárkozhatik el, nem is fog elzárkózni az elől, hogy a szegedi egyetem létesítését előmozdítsa. Hiszen a megszavazott két millióból levonhatja, megtakaríthatja ezt az összeget, melyre egyébként és valószínűleg nem is lesz szükségünk.

Ilyen körülmények között a szegedi

egyetem létesítésének pénzügyi feltétele a következő:

I. Mondja ki a közoktatásügyi kormány, hogy amennyiben Szeged közönsége az egyetemi internátus tiszta jövedelméből az egyetemi fakultások fentartásához szükséges 500.000 korona évi kiadást fedezni nem tudná, — ez esetben a közoktatásügyi költségvetés terhére 200.000 korona erejéig, a hiányzó szükségletet fedezni fogja.

II. Mondja ki Szeged közönsége, hogy amennyiben az egyetemi internátus tiszta jövedelme és a közoktatásügyi kormány által garantálandó 200.000 koronából az egyetemi fakultások fentartásához szükséges 500.000 koronát fedezni nem lehetne, — a hiányzó összeget Szeged város pénztárából hajlandó folyósítani.

Ezzel a két határozattal, mely egy fillérnyi rizikót sem jelent sem az államnak, sem a városnak, meg van teremtve a szegedi egyetem pénzügyi alapja.

De mi még ennél is tovább megyünk. Vitázunk azokkal, akik azt mondják, hogy egy-egy hallgató szükségleteit nem lehetne havonként 39 koronából kielégíteni és azt mondjuk, hogy ez a számadat nem légből kapott, hanem tapasztalati tényekre van alapítva, — helyességét és valódiságát tehát kétségbe vonni nem is lehet.

Hiszen Szegeden sok középiskolai internátus van és ezekben az internátusokban egy-egy diák eltartására nem jut 39 korona, nem ám, még 29 sem.

Ezzel tehát végeztünk volna, — ellenben halljuk már a másik ellenvetést is, mely azt mondja, hogy lesz a szegedi egyetemnek ezer hallgatója is, — de ezek között nem találunk majd 500 olyan hallgatót, aki tíz hónapig minden hónapban 100 koronát tud fizetni.

Nem hisszük, hogy van Budapesten vagy Kolozsvárott csak egyetlen egyetemi hallgató is, — a legszegényebbet sem véve ki a számításból — aki havonként száz koronánál kevesebb pénzből tud megélni. Akinek azonban a tandíját is beleértve havonként 100 koronája sincsen, — feltéve, hogy valami stipendiumból támogatást nem nyer, — igazán jobb ha nem iratkozik be az egyetemre. Teljes lehetetlen, hogy Szeged, Szabadka, Hódmezővásárhely, Szentés, Makó, Félegyháza, Kecskemét, Csongrádmegye, Bácsmegye, Torontálmegye, Csanádmegye és Békés vármegye Szegedre olyan 500 egyetemi hallgatót ne küldjön, aki évenként 1200 koronát örömmel fizet.

Ha erre feltétlen bizonyossággal számítani nem lehetne, akkor nem volna jogosultsága a szegedi egyetemnek.

Egyébként ez is olyan tétele a mi számadásunknak, melyről a tanácskozások során, nem nehéz lesz teljes bizonyosságot megállapítani.

Most pedig vegyük rendre az utolsó ellenvetést, mely ilyenformán szólhatna: Szeged közönsége nem tarthat kosztházat, vendéglőt, az ilyesmit közigazgatási házi kezelésben tartani nem lehet. Ha pedig vállalkozóra bizzuk az internátust, akkor a vállalkozó nem bolond, hogy a 39 korona kiadásán felül megmaradó hasznot az egyetem fentartási költségeire fizesse.

Ez kétségtelenül nagyon nehéznek látszik, — de csak látszik, mert hiszen a 800 hallgatóra alapított számadásunknál már kimutattuk, hogy a vállalkozás tiszta haszna 148.000 korona volna, sőt azzal szemben, hogy az 500 hallgatóra alapított számadásnál 95.000 korona deficitet jeleztünk, — viszont 200.000 koronás állami garanciáról tettünk említést; de mi nem is ezekben látjuk a vállalkozási hasznot, --- hanem a következőkben:

1. Akár 800, akár 1000, akár 500 egyetemi hallgatót veszünk alapul, gondolnunk kell arra, hogy ezek már nem középiskolai növendékek, hanem felnőtt, fiatal emberek, akiknek igényeik és szükségleteik vannak.

2. Ez a társaság a rendes élélmezé-

sén felül fogyaszt bort, sört, pálinkát, kávét, teát és mindent, amit vendéglőkben, kávéházakban fogyasztani szokás.

3. A vállalkozás legfőbb haszna abban volna, hogy a vállalkozó a maga lokalitásaiban egy az egyetem méltóságával mindenben megegyező klubbot tartana fenn, melynek az egyetemi tanárok is, sőt a város uri közönsége is szívesen lenne látogatója.

Egy kicsit merkantilis izü ez az én egyetemalapítási gondolatom; de talán nem éppen elvetni való, habár az egyetemi épületek és berendezkedések költségeiről még nem is szóltam semmit. Én azt hiszem, hogy az egyetemi épületekre és azok berendezéseire nem kell 2,400.000 korona, — vagyis, nem kell elköltenünk azt a készpénzt, amit az egyetem létesítésére Szeged közönsége már megszavazott. Telkünk van elég, magát az építkezést egy millióból fényesen elláthatjuk, néhány százezer koronával pedig még a berendezkedést is elvégezhetjük, úgy, hogy ezzel már az internátus kérdése is megoldást találhat.

XA 76297

